

Att förhindra smittspridning vid hantering av hjälpmedel

– praktiska råd för personal inom hjälpmedelsverksamheten

Elisabeth Eriksson och Torbjörn Wallin
i samarbete med Karin Medin

Hjälpmedelsinstitutet

© Hjälpmedelsinstitutet (HI) 2006

Författare: Elisabeth Eriksson och Torbjörn Wallin
i samarbete med Karin Medin

Foto: Björn Lestell (HI)

Projektledare: Lars Wärnberg (HI)

Ansvarig informatör: Anna Karbin-Lund (HI)

URN:NBN:se:hi-2006-06440-pdf

Best nr 06440-pdf

Publikationen kan laddas ner från HIs webbplats,
www.hi.se/butik som ett pdf-dokument.

Den kan också beställas i alternativa format från HI,
kontakta kundtjänst på tfn 08-620 17 00.

Förord

Bakgrunden till att denna skrift är att det vid flera av Hjälpmedelsinstitutets nationella konferenser för hjälpmedelstekniker framkommit att det finns behov av en kortfattad och enkel information kring frågor om smutsat/smittat gods i anslutning till en hjälpmedelscentral (HMC), motsvarande, verksamhet.

Vällingby i september 2006
Hjälpmedelsinstitutet
Avdelningen för Provning och Upphandling

Lars Wörnberg

Lokala anvisningar utformas i samråd med respektive hygienenhet.

Inledning	2
Smittämnen	3
Hepatit B-virus	3
Hepatit C-virus	3
HIV-1 och HIV-2 –virus	3
Prioner (Creutzfeldt Jacobs sjukdom)	3
Tuberkulos (TBC)	4
MRSA	4
Förslag till rutin vid olika kontakttillfällen	4
Bra att tänka på vid hembesök	4
Rutin vid hembesök när smitta inte är känd	4
Förslag till rutin vid olika kontakttillfällen forts.	5
Rutin vid hembesök när smitta är känd	5
Bra att tänka på vid transport av hjälpmedel	5
Rutin vid transport av hjälpmedel när smitta inte är känd	5
Rutin vid transport när smitta är känd	5
Förslag till rutin vid olika kontakttillfällen forts.	6
Rutin vid rengöring/rekonditionering av hjälpmedel på hjälpmedelscentral (HMC) eller motsvarande	6
Förorenade hjälpmedel (fläckar och dylikt)	6
Förslag till rutin vid olika kontakttillfällen forts.	7
Kraftigt förorenade hjälpmedel	7
Rutin om smitta inte är känd	7
Rutin vid rengöring på HMC om smitta är känd	7
Akuta åtgärder vid inträffad risk för blodsmitta	8
Förslag på innehåll i hygienväska för service- och transportbilar	9
Förslag på innehåll i hygienväska:	9
Här hittar du mer information	10
I AFS 1986:23 Skydd mot blodsmitta står (det) bl.a.:	10
Kort om olika smittvägar	11

Inledning

Att bli sjuk genom att bli smittad av förorenade hjälpmedel eller av personer som använder hjälpmedel är ovanligt men kan förekomma. Inom vården är arbetet med att förhindra smitta en mycket viktig uppgift och regelverket omfattar lagar och förordningar (bl.a. Smittskyddslagen SFS 2004:168), ett antal föreskrifter från bl.a. Arbetsmiljöverket och Socialstyrelsen som alla berör området hygien, smitta och smittspridning. Även andra har givit ut skrifter kring problematiken. På webbplatsen, sjukvardsradgivningen.se finns en handbok för hälso- och sjukvård som på ett lättfattligt sätt bl.a. informerar om hygienfrågor.

Kontakta alltid hygienköterska eller motsvarande när det finns frågor eller tveksamheter.

Misstänker man att smittöverföring kan ha inträffat ska detta anmälas och dokumenteras på lämpligt sätt.

Det vanligaste sättet att överföra smitta är via händerna. Överföring av smitta från hjälpmedel och andra föremål till människa kan förekomma liksom smitta via stick- och skärskador. Smittspridning via luften är däremot mindre vanlig. Om man blir smittad eller inte beror på den aktuella dosen med smittämnen som man kommer i kontakt med (mängden bakterier eller virus) och den enskilde individens mottaglighet.

I verksamheter som inte är direkt sjukvårdande t.ex. HMC är det ovanligt att personalen kommer i kontakt med färskt spill t.ex. blod, sårsekret, urin eller avföring där det kan finnas stora mängder smittsamt material. Dessutom är personalens fysiska hälsa i allmänhet god med ett fullgott immunförsvar, de har vanligen inte öppna sår eller liknande vilket innebär att skyddet mot eventuella smittämnen normalt är gott.

Bakterier vill gärna ha samma levnadsbetingelser som vi människor. Lagom temperatur, fukt, näring och ibland syre krävs för att de skall ske en tillväxt. Om de inte får detta dör de så småningom svält- och uttorkningsdöden. Det är sällan som döda föremål bär sjukdomsalstrande partiklar. Det är vi människor som utgör den stora reservoaren för bakterier. Föremål t.ex. rullstolar som inte ser ut att vara förorenade med kräkningar, urin, avföring eller blod kan normalt hanteras på vanligt sätt (jämför med bussäten, hotell-sängar osv).

Hjälpmedel som använts på sjukhus, i särskilt boende och på andra institutioner **skall vara rengjorda och i förekommande fall desinfekterade** före återlämnandet. Om **hjälpmedlet används i hemmet gäller också att hjälpmedlet skall vara rengjort när det återlämnas**. Om hemsjukvården/hemtjänsten är inblandad bör dess personal utföra rengöringen och i förekommande fall desinfektering om inte patienten eller dess anhöriga kan göra det.

Smittämnen

Vissa smittämnen klassas som allmänfarliga och några bedöms kunna förekomma inom hjälpmedelshanteringen. Följande bedöms vara aktuella:

Hepatit B-virus

- Har en hög smittsamhet. Vid inokulation¹, t ex. vid stick- eller skärsår är smittrisen 10-30 %. Överföring kan också ske via mycket små mängder blod som kommer i kontakt med ögon, mun och slemhästar.
- Inkubationstid, 45-180 dygn.

Vaccin finns men vaccinering anses inte nödvändig för personal inom hjälpmedelscentralernas verksamhet. I vissa situationer, exempelvis i samband med en stick- eller skärskada, kan dock vaccination vara aktuellt. Vid osäkerhet rekommenderas kontakt med hygiensköterska.

Hepatit C-virus

- Har förmodligen lägre smittsamhet än Hepatit B. Smittrisk vid inokulation 3 %. Överföring av smitta sker på samma sätt som vid Hepatit B.
- Inkubationstiden är 20-90 dygn.

Vaccin finns inte.

HIV-1 och HIV-2 –virus

- Lägre smittsamhet än Hepatit B-virus. Smittrisk vid inokulation 0,3 %.
- Överförs via kontakt med blod och blodprodukter.
- Virus har även påvisats i urin och avföring i enstaka fall och då i så små koncentrationer att risk för smitta inte anses föreligga om inte synlig blodinblandning finns.
- Inkubationstid (20-90 dygn).

Vaccin finns inte.

Prioner (Creutzfeldt Jacobs sjukdom)

- Smittöverföring från människa till människa via blod eller på annat sätt har hittills inte kunnat påvisas.

¹ Inom medicinen medvetet eller omedvetet införande av ett sjukdomsframkallande ämne, oftast mikroorganismer, i kroppen. Källa: Nationalencyklopedin.

Tuberkulos (TBC)

- Patient som har smittbärande TBC får inte lämna sjukhuset.
- Den som besöker en vårdavdelning där smittbärare av TBC vårdas skall själv vara vaccinerad.

Vaccin finns.

MRSA

- Stafylokocker som är resistent mot de penicilliner som vanligtvis används för att behandla stafylokockinfektioner.
- Den vanligaste smittvägen är indirekt kontaktsmitta. Framför allt via händer men även via föremål och kläder.
- Låg smittorisk och överföring mellan brukare om basala hygienrutiner tillämpas.

Förslag till rutin vid olika kontakttillfällen

De olika kontakttillfällen som berörs är:

- Service/tjänst hos brukare, hembesök.
- Vid transporter (hämtning och utlämning av hjälpmedel).
- Vid rengöring/rekonditionering.

Bra att tänka på vid hembesök

- Basal hygienrutin och en god personlig hygien räcker i allmänhet.
- Använd handsprit efter varje besök samt använd vid behov handskar.
- Torka bort eventuellt blod och annan synlig smuts med desinfektionsvätska innan service.
- Undvik att beröra näsa, ögon och mun.
- Vid influensa och magsjuka hos brukaren - tvätta och sprita händerna ofta och alltid vid besökets slut.

Rutin vid hembesök när smitta inte är känd

- Basal hygienrutin och en god personlig hygien räcker i allmänhet.
- Undvik att beröra ögon, näsa och mun.
- I tveksamma fall, eller om du har sår eller liknande på händerna, använd skyddshandskar under hela besöket.
- Torka bort eventuellt blod och annan synlig smuts med desinfektionsvätska innan service.
- Tvätta och sprita händerna efter varje besök.

Förslag till rutin vid olika kontakttillfällen forts.

Rutin vid hembesök när smitta är känd

- Kontakta hygiensköterska för råd.
- Använd skyddsutrustningen i hygienväskan.
- Kasta alltid alla engångsartiklar hemma hos brukaren om inte annat är angivet.
- I övrigt lika som ”när smitta inte är känd”.
- Vid olycka med öppet sår eller stick, kontakta sjukhusets hygiensköterska/rådgivning.

Bra att tänka på vid transport av hjälpmedel

- Basal hygienrutin och en god personlig hygien räcker i allmänhet.
- Använd handsprit efter varje i- eller urlastning.
- Torka bort eventuellt blod och annan synlig smuts med desinfektionsvätska innan service.
- Undvik att beröra näsa, mun och ögon.
- Vid influensa och magsjuka hos brukaren, tvätta och sprita dina händer.

Rutin vid transport av hjälpmedel när smitta inte är känd

- Basal hygienrutin och en god personlig hygien räcker i allmänhet.
- Undvik att beröra näsa, mun och ögon.
- I tveksamma fall, eller om du har sår eller liknande på händerna, använd skyddshandskar.
- Sprita händerna med handsprit efter varje i- och urlastning.

Rutin vid transport när smitta är känd.

- Kontakta hygiensköterska för råd.
- Använd utrustningen i hygienväskan.
- Plasta noggrant in hjälpmedlet/-en och märk dem med ”SMITTAT GODS” innan lastning.
- Kasta alltid använd skyddsutrustning på hämtstället om inte annat angivits.
- I övrigt lika som vid ”...när smitta inte är känd”, se ovan.
- Vid olycka där du får ett öppet sår, kontakta sjukhusets hygiensköterska/rådgivning.

Förslag till rutin vid olika kontakttillfällen forts.

Rutin vid rengöring/rekonditionering av hjälpmedel på hjälpmedelscentral (HMC) eller motsvarande

Att tänka på vid rengöring på HMC.

- Basal hygienrutin och en god personlig hygien räcker i allmänhet.
- Torka bort eventuellt blod och annan synlig smuts med desinfektionsvätska
- Undvik att beröra ögon, näsa och mun.
- Undvik skador – se upp med vassa kanter och annat som lätt orsakar sår.
- Skydda tidigare/gamla sår från smuts.
- Vid influensa och magsjuka hos brukaren, tvätta och sprita händerna ofta.

Synligt rena hjälpmedel rengörs med vanligt rengöringsmedel och vatten, eventuellt med ett kraftigare tensidmedel (gäller allt utom medicinteknisk utrustning som suger, andningshjälpmedel och liknande). Basal hygienrutin och en god personlig hygien räcker i allmänhet.

Om det finns risk för stänk, t.ex. vid användandet av högtrycks-spruta, använd visir.

Torka först bort allt synligt blod och andra synliga föroreningar med desinfektionsvätska.

Förorenade hjälpmedel (fläckar och dylikt)

- Kassera kraftigt förorenade textilier t.ex. sittdynor.
- Torka bort synligt blod och andra synliga föroreningar med desinfektionsvätska.
- Rengör, eventuellt i kombination med ångbehandling.
- Använd eventuellt värmedesinfektion (spoldesinfektor) för medicinteknisk utrustning, toaletthinkar och liknande.

Förslag till rutin vid olika kontakttillfällen forts.

Kraftigt förorenade hjälpmedel

- Använd alltid skyddshandskar och vid behov plastförkläde och visir.
- Kassera det som inte går, eller bedöms olämpligt, att rengöra/desinfektera.
- Torka bort synligt blod och andra synliga föroreningar med desinfektionsvätska.
- Desinfektera med alkoholbaserat desinfektionsmedel. Om produkten inte tål alkoholbaserat lösningsmedel rekommenderas rengöring med 1 % lösning av Virkon.

Rutin om smitta inte är känd

- Basal hygienrutin räcker i allmänhet.
- Undvik att beröra ögon, mun och näsa.
- Använd alltid skyddshandskar.

Rutin vid rengöring på HMC om smitta är känd

- Kontakta hygiensköterska för råd.
- Släng skyddsplasten i separat sopsäck.
- Kasta alla dynor, klädslar etc. i separat sopsäck.
- I övrigt lika ”...om smitta inte är känd”, se ovan.
- Sprita händerna med handsprit efter utfört arbete.
- Vid olycka så att öppet sår uppstår, kontakta sjukhusets hygiensköterska/rådgivning.
- Soporna slängs som konventionellt avfall. Vid osäkerhet rådgör med hygiensköterska.

Akuta åtgärder vid inträffad risk för blodsmitta

Har du stuckit eller skurit dig eller på annat sätt fått blod på öppet sår eller slemhinna:

1. Tvätta omedelbart det skadade området och desinfektera med sprit (70 %). Om inte det går använd steril NaCl, t.ex. i ögon.
2. Låt eventuellt sår blöda.
3. Skölj mycket rikligt med vatten (helst steril NaCl) om du fått blod i mun eller öga.
4. Identifiera patienten vars blod du kan ha smittats av (personnummer).
5. Rapportera snarast det som hänt till arbetsledaren och kontakta infektionsmottagningen eller jourhavande infektionsläkare. Denne/a beslutar om eventuella fortsatta åtgärder.
6. Fyll snarast tillsammans med arbetsledaren i blankett "arbets-skadeanmälan" och/eller "anmälan om stickskada".

Förslag på innehåll i hygienväska för service- och transportbilar

Alla fordon som används i HMCs verksamhet med transporter och service av hjälpmedel samt som används vid hembesök (mot-svarande) eller i annan hantering av hjälpmedel **skall vara utrustade med en s.k. hygienväska.**

Personal som förbrukar något av innehållet i väskan ansvarar för att den snarast fylls på.

Förslag på innehåll i hygienväska:

Antal	Artikel	Typ, storlek mm
1 st	Innehållsförteckning	
1 förp	Förkläde, engångs	Tyvek Pro-tech stl XL
3 st	Plastsäck för avfall	
3 st	Torkdukar	
1 st	Ytdesinfektion DAX	1 l flaska
1 st	Handdesinfektion DAX	150 ml Alcogel
2 förp	"Plasttossor"	Mer som skydd mot smuts än som skydd mot smitta.
1 förp	Engångshandskar	Vinyl, Stl Medium, vinyl
1 förp	Engångshandskar	Vinyl, Stl Large, vinyl
1 st	Detta häfte "Att förhindra smittspridning vid hantering av hjälpmedel"	

På hjälpmedelscentralen bör det finnas tillgång till:

- Virkon 1% (1 dospåse på 10 g till 1 l vatten).
- Vid risk för kraftig mekanisk påverkan kan handskar av Nitril användas.
- Visir och plastförkläden (framför allt vid användning av högtrycks-spruta).

Här hittar du mer information

SFS nr: 2004:168 Smittskyddslagen
SFS nr: 2004:255 Smittskyddsförordningen
AFS 1986:23 Skydd mot blodsmitta
Information om hälsa och sjukvård från Sveriges landsting och Apoteket (www.sjukvardsradgivningen.se)
Hos era lokala smittskyddsläkare/-sköterskor
Hos era lokala hygienläkare/-sköterskor
Hos era lokala rutiner

I AFS 1986:23 Skydd mot blodsmitta står det bl.a.:

Tillämpningsområde

1§ Ggäller arbete som kan leda till kontakt med blod från människa på sådant sätt att blodsmitta kan överföras.

Allmänna bestämmelser

2 § Arbetet skall planeras, organiseras och utföras så att stick- och skärsår samt hud- och slemhinnekontakt med blod undviks. Skriftliga instruktioner för arbetet skall finnas på arbetsstället.

God allmän arbetsplatshygien och personlig hygien är viktiga vid arbete som kan medföra kontakt med blod.

Enligt 3 kap arbetsmiljölagen åligger det arbetsgivare att se till att arbetstagare upplyses om de risker som kan vara förbundna med arbetet. Därvid är det väsentligt att betona vikten av att skyddsåtgärder noga iakttas och givna instruktioner följs. Vidare åligger det arbetstagare att följa givna föreskrifter.

Kort om olika smittvägar

Direkt kontaktsmitta - Sker direkt mellan smittbärare och frisk person (hudinfektioner, sexuell smitta).

Indirekt kontaktsmitta - Sker via händer, kläder eller föremål som är förorenade med smittämnen från sår och luftvägar, urin, avföring eller blod.

Droppsmitta - Hosta, nysningar, kräkningar och diarréer ger en dusch av stora tunga droppar som kan nå mottagaren direkt via slemhinnan i näsa, mun och ögon. Men som snabbt faller ned till ett underlag och inte når längre än någon meter.

Luftburen smitta - Droppkärnor som sprids med luften och kan inhaleras (t ex. att koppor, mässling och influensa) eller hudpartiklar som sprids i luften (ovanligt, gäller framförallt vid väldigt speciella hudsjukdomar eller på brännskadeavdelningar).

Att förhindra smittspridning vid hantering av hjälpmedel – praktiska råd för personal inom hjälpmedelsverksamheten

Skriften har kommit till efter förfrågan från hjälpmedelstekniker i Sverige. Den är framtagen av författarna Elisabeth Eriksson och Torbjörn Wallin i samarbete med Karin Medin.

Skriften ger en kort introduktion av de vanligaste smittämnen som svensk hjälpmedelsverksamhet kan komma i kontakt med. Den lämnar också förslag på rutiner i olika situationer samt förslag på akuta åtgärder vid eventuell smittorisk. Vidare finns förslag på innehåll i hygienväska för service- och transportbilar, och kort information om smittvägar och lagar och förordningar på området.

Hjälpmiddelsinstitutet är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för människor med funktionsnedsättning.

Hjälpmiddelsinstitutet arbetar för full delaktighet och jämlikhet genom att medverka till bra hjälpmedel, en effektiv hjälpmedelsverksamhet och ett tillgängligt samhälle.

Hjälpmiddelsinstitutets verksamhet omfattar:

- provning och upphandling av hjälpmedel
- forskning och utveckling
- utredningsverksamhet
- utbildning och kompetensutveckling
- internationell verksamhet
- information

Hjälpmiddelsinstitutets huvudmän är staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet.

Hjälpmiddelsinstitutet

Box 510, 162 15 Vällingby

Tfn 08-620 17 00

Fax 08-739 21 52

Texttn 08-759 66 30

E-post registrator@hi.se

Webbplats www.hi.se

Best nr 06440-pdf